

خطباتِ بود

(خطباتِ جمعہ)

۱۹۳۲ء

فرمودہ

سیدنا حضرت میرزا بشیر الدین محمود احمد المصلح الموعود

خلیفۃ المسیح الثانی

جلد ۱۵

زیر اہتمام

KHUTUBAT-I-MAHMUD

by HADRAT MIRZA BASHIR-UD-DIN MAHMUD AHMAD
KHALIFATUL MASIH II

Published by:

Islam International publications Ltd.
Islamabad, Sheephatch Lane,
Tilford, Surrey GU 10 2 AQ
U.K.

Printed by:

Raqeem Prees,
Islamabad, Tilford , Surrey.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
نَحْمَدُهُ وَنُصَلِّيْ عَلٰی رَسُوْلِهِ الْكَرِیْمِ

پیش لفظ

اللہ تعالیٰ کے فضل و احسان سے فضل عمر فاؤنڈیشن کو حضرت مصلح موعود کے خطبات کی پندرہویں جلد احباب کی خدمت میں پیش کرنے کی سعادت نصیب ہو رہی ہے۔
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰی ذٰلِكَ۔ اس جلد میں ۱۹۳۴ء کے ۴۲ خطبات جمعہ شامل ہیں۔

حضرت فضل عمر سلطان البیان کے خطبات علوم و معارف کا انمول خزانہ ہیں اور پیدائشی کے الہامی الفاظ ”وہ علوم ظاہری و باطنی سے پُر کیا جائے گا“ پر شاہد ناطق ہیں۔ حضرت مصلح موعود کا دورِ خلافت جو کم و بیش ۵۲ سال پر محیط ہے ایک تاریخ ساز دور تھا۔ اس نہایت کامیاب طویل دور میں حضور کے خطبات نے جماعت کی علمی و روحانی ترقی اور تعلیم و تربیت میں نہایت اہم کردار ادا کیا۔

ہمارا یہ روحانی و علمی ورثہ سلسلہ کے لڑیچ میں بکھرا پڑا تھا۔ اور جماعت کے دوستوں کو اس سے استفادہ کرنا مشکل تھا۔ فضل عمر فاؤنڈیشن اس جماعتی ضرورت کو پورا کرنے کیلئے ان خطبات کو کتابی شکل میں شائع کر رہی ہے۔

اللہ تعالیٰ ہمیں ان خطبات سے پورے طور پر استفادہ کرنے اور جماعتی ذمہ داریوں کو احسن رنگ میں ادا کرنے کی توفیق عطا فرمائے۔ آمین۔

فہرست مضامین خطبات محمود

(خطبات جمعہ ۱۹۳۲ء)

جلد ۱۵

صفحہ	موضوع خطبہ	تاریخ بیان فرمودہ	خطبہ نمبر
۱	۱۹۳۲ء کیلئے جماعت احمدیہ کا پروگرام۔	۵ جنوری ۱۹۳۲ء	۱
۱۱	رمضان المبارک کا بابرکت آخری عشرہ۔	۱۲ جنوری ۱۹۳۲ء	۲
۲۵	جماعت احمدیہ لاہور کے تبلیغی فرائض۔	۱۹ جنوری ۱۹۳۲ء	۳
۳۰	ہر جماعت میں درس القرآن جاری کرنے کی ضرورت۔	۲۶ جنوری ۱۹۳۲ء	۴
۳۸	مصیبت زدگان کی مدد کرو۔	۲ فروری ۱۹۳۲ء	۵
۴۴	قرض اور سود کے متعلق اسلام کی تعلیم۔	۹ فروری ۱۹۳۲ء	۶
۵۴	سائلین کو روحانی مراتب کے حصول کے متعلق ایک اہم ہدایت۔	۲۳ فروری ۱۹۳۲ء	۷
۶۲	ابتلاؤں کے دن۔	۲ مارچ ۱۹۳۲ء	۸
۷۴	دعاؤں اور انابت الی اللہ کی طرف توجہ کی ضرورت۔	۹ مارچ ۱۹۳۲ء	۹
۹۲	محبت، شفقت اور پیار سے کام لو۔	۱۶ مارچ ۱۹۳۲ء	۱۰
۹۸	سائلین میں نام دینے والوں کو چند ضروری اور اہم ہدایات	۲۳ مارچ ۱۹۳۲ء	۱۱
۱۰۷	انسانی قبض اور بسط کی حالت۔	۳۰ مارچ ۱۹۳۲ء	۱۲
۱۱۴	تکمیل ایمان کیلئے درستی عقائد و اعمال کی ضرورت۔	۶ اپریل ۱۹۳۲ء	۱۳
۱۱۸	مومن کا دائرہ محبت بہت وسیع ہونا چاہیے۔	۱۳ اپریل ۱۹۳۲ء	۱۴
۱۲۷	تربیت کا صحیح طریق تبلیغ ہی ہے۔	۲۰ اپریل ۱۹۳۲ء	۱۵
۱۳۶	استقلال، ہمت اور قربانی کی روح پیدا کرنے کی ضرورت۔	۲۷ اپریل ۱۹۳۲ء	۱۶
۱۴۲	اپنے عظیم الشان مقام کی ذمہ داریوں کا احساس کرو۔	۴ مئی ۱۹۳۲ء	۱۷

صفحہ	موضوع خطبہ	تاریخ بیان فرمودہ	خطبہ نمبر
۱۵۰	تقوی اللہ اختیار کرنے کے بہترین نتائج۔	۲۵ مئی ۱۹۳۳ء	۱۸
۱۶۲	اللہ تعالیٰ کا حقیقی عبد بننے کی کوشش کرو۔	یکم جون ۱۹۳۳ء	۱۹
۱۶۹	مومن کو ہمیشہ عقل و فکر اور شعور سے کام لینا چاہیے۔	۸ جون ۱۹۳۳ء	۲۰
۱۸۰	صبر، صدق، صوم اور صلوة کی پابندی اختیار کرو۔	۱۵ جون ۱۹۳۳ء	۲۱
۱۸۹	ایمان کے ساتھ اعمال کی اصلاح بھی ضروری ہے۔	۲۹ جون ۱۹۳۳ء	۲۲
۲۰۰	جماعت کو فتن سے محفوظ رکھنے کیلئے ضروری ہدایات۔	۲۷ جولائی ۱۹۳۳ء	۲۳
۲۱۲	کامیابی اللہ تعالیٰ کے مقرر کردہ ذرائع کو استعمال کرنے سے ہو سکتی ہے۔	۳ اگست ۱۹۳۳ء	۲۴
۲۲۰	دعوت طعام اور اسلامی آداب۔	۱۰ اگست ۱۹۳۳ء	۲۵
۲۳۰	پہلے اپنی اصلاح کرو اور پھر محبت اور ہمدردی کے جذبات کے ساتھ دوسروں کی۔	۲۳ اگست ۱۹۳۳ء	۲۶
۲۳۱	احمدی تاجروں کو پوری دیانت سے کاروبار کرنا چاہیے۔	۳۱ اگست ۱۹۳۳ء	۲۷
۲۳۳	مومن کو ہمیشہ دیکھتے رہنا چاہیے کہ اس کا کوئی بھائی ضروریات زندگی سے محروم تو نہیں ہے۔	۷ ستمبر ۱۹۳۳ء	۲۸
۲۵۰	مانگنے اور سوال کرنے کی عادت کو مٹانا نہایت ضروری ہے۔	۱۲ ستمبر ۱۹۳۳ء	۲۹
۲۵۷	کارکنان جماعت کو نہایت اہم اور ضروری ہدایات۔	۲۱ ستمبر ۱۹۳۳ء	۳۰
۲۶۷	جماعت احمدیہ ہوشیار اور بیدار رہے۔	۱۲ اکتوبر ۱۹۳۳ء	۳۱
۲۷۶	وقت آ گیا ہے کہ ہم اس رنگ میں قربانیاں کریں جو بہت جلد نتیجہ خیز ہوں۔	۱۹ اکتوبر ۱۹۳۳ء	۳۲
۲۸۲	دنیا کے ہر گوشہ کے احمدی خاص قربانیوں کیلئے تیار رہیں۔	۲۶ اکتوبر ۱۹۳۳ء	۳۳
۳۱۳	جماعت احمدیہ کے خلاف احراریوں کا فتنہ اور بعض سرکاری افسروں کا غیر منصفانہ رویہ۔	۲ نومبر ۱۹۳۳ء	۳۴
۳۶۲	جماعت احمدیہ سے تین مطالبے۔	۹ نومبر ۱۹۳۳ء	۳۵

صفحہ	موضوع خطبہ	تاریخ بیان فرمودہ	خطبہ نمبر
۳۷۵	اعلان کردہ سکیم کے متعلق چند باتیں۔	۱۶ نومبر ۱۹۳۴ء	۳۶
۴۰۵	مخلصین جماعت احمدیہ سے جانی اور مالی قربانیوں کے مطالبات۔	۲۳ نومبر ۱۹۳۴ء	۳۷
۴۳۹	مخلصین جماعت احمدیہ سے جانی اور مالی قربانیوں کے مزید مطالبات۔	۳۰ نومبر ۱۹۳۴ء	۳۸
۴۷۳	مطالبات کی اعلان کردہ سکیم کے متعلق بعض اہم تشریحات۔	۷ دسمبر ۱۹۳۴ء	۳۹
۵۰۳	جماعت احمدیہ کی موجودہ مشکلات و مصائب اور رمضان المبارک۔	۱۴ دسمبر ۱۹۳۴ء	۴۰
۵۲۰	رمضان قومی ترقی کیلئے ضروری چیز ہے۔	۲۱ دسمبر ۱۹۳۴ء	۴۱
۵۳۰	جلسہ سالانہ کے بابرکت ایام میں اپنی دعاؤں کو ہمیشہ اعلیٰ مقاصد پر مشتمل رکھو۔	۲۸ دسمبر ۱۹۳۴ء	۴۲

انڈیکس

- ۱- آیات قرآنیہ ۳
- ۲- احادیث ۵
- ۳- الہامات حضرت مسیح موعودؑ ۷
- ۴- اسماء ۸
- ۵- مقالات ۱۳
- ۶- کتابیات ۱۶

2

٣
آيات قرآنية

٢٥٠	(٢٨) ٣٦	فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ (٢٨١)	الفتاحة
		لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا	إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
١٥٩	٣٣٦	إِلَّا أَوْسَعَهَا (٢٨٤)	(٥)
		الاعراف	إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
		يُنَبِّئُ آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا	(٦)
		عَلَيْكُمْ لِبَاسًا (٢٤)	البقرة
٢٠	١٥٢	كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا	آلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ
	٣٢٣	(٣٢)	فِيهِ (٣٠٢)
		التوبة	يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ (٣)
		لِمَ أَذْنَبْتَ لَهُمْ (٣٣)	٣٠٤ ٣٩٣
٣١	١٦٠	جَاهِدْهُمْ بِهِ (٥٣)	يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَ
٨٦		العنكبوت	يَهْدِي بِهِ كَثِيرًا (٢٤)
		وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا	اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ
٢٦٢	٨٤	لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (٤٠)	(٣٦)
		بنى اسراءيل	فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ (١٣٩)
		كُلًّا نُمِدُّهُمُوهُؤَاءَ وَهَؤَاءَ	يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كَتَبَ
	٤٥	(٣١)	عَلَيْكُمْ الصِّيَامَ (١٨٣)
٣٣٠	(٢٩)	مَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى	الَّذِينَ يُطِيقُونَ فِدْيَةَ
	٥١٣	فَهُوَ فِي الْأَجْرَةِ (٤٣)	صَعَامٍ مُسْكِينٍ (١٨٥)
٦٩	(٦١)	طه	شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي...
		وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي	(١٨٤، ١٨٦)
٤٣		مَاذَا قَالَ أَنفًا (١٤)	مَنْ نَصَرَ اللَّهَ (٢١٥)
			قُلِ الْعَفْوَ (٢٢٠)

<p>القدر</p>	<p>٢٢٣</p>	<p>الذُّرْبُتُ</p>
<p>إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ</p>	<p>أَهْلِيكُمْ نَارًا (٤)</p>	<p>وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (٥٤) ٥٣٣'١٦٢</p>
<p>٥٠٥ (٣'٢)</p>	<p>التَّرْعَتُ</p>	<p>والتَّرْعَتِ غَرَقًا.. (٣'٢)</p>
<p>الكوثر</p>	<p>٢٦٥'١٣١</p>	<p>الواقعه</p>
<p>إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ...</p>	<p>المطْففين</p>	<p>لَا يَمْسُئُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ (٨٠)</p>
<p>٣٦٥ (٢'٢ آخر)</p>	<p>٢٢٣</p>	<p>٣٣</p>
<p>الاعلى</p>	<p>وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (٢)</p>	<p>الحديد</p>
<p>فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى</p>	<p>٢٦٣ (١٠)</p>	<p>أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ (١٤) ٩٩</p>
<p>الضحى</p>	<p>أَمَّْا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ (١٢)</p>	<p>التَّحْرِيمِ</p>
<p>٢٢٣</p>	<p>٢٢٣</p>	<p>قُوَّ أَنْفُسِكُمْ وَ</p>

احادیث

۱	احادیث بالمعنی	۱
۱۱۶	ہو جاتی ہے... جہاں تک اذان کی آواز پہنچے سب کو نماز کیلئے مسجد میں آنا چاہیے	۲۷۲-۲۶۸
۱۳۳	دروازہ پر بار بار دستک نہیں دینی چاہیے	۲۳
۱۴۰	مومن ایک سوراخ سے دو دفعہ نہیں کاٹا جاتا	۲۰۶
۱۴۵	جب مومن کے دل میں درد پیدا ہوتا ہے تو اس سے عرش الہی کانپ اٹھتا ہے	۱۶۵
۱۸۷	نبی کا کام اشارہ کرنا نہیں میں کبھی ایک کمزور شخص کو مال دے دیتا ہوں...	۳۵۵
۲۱۰	میری پیٹھ کے پیچھے ہو جاؤ اور کندھے کی اوٹ میں جنگلی کرتب دیکھتی جاؤ اے لوگو مجھے مشورہ	۱۶۵
۲۲۳	سوال نہ کیا کرو میں شور سن کر دیکھنے گیا تھا کہ کیا بات ہے فلج ہو یا فلکت اس جگہ کو نہ چھوڑنا	۳۵۵
۲۵۶	خدا تعالیٰ کہتا ہے کہ میں نے سورۃ فاتحہ کو اپنے اور بندہ کے درمیان تقسیم کر دیا ہے اگر ہر وقت ایک ہی حالت میں رہے تو انسان مرجائے اوتی بشارت ایمان بھی جب کسی مومن میں پیدا	۲۳
۲۶۸	۳۰۷	۳۳
۲۷۸	۲۰	۳۰
۳۰۷	۲۰	۲۰
۳۳۲	۳۳	۳۳
۳۵۷	۲۰	۲۰
۳۶۸	۲۰	۲۰
۳۷۲	۲۰	۲۰
۳۸۷	۲۰	۲۰
۳۹۶	۲۰	۲۰
۴۰۲	۲۰	۲۰
۴۱۵	۲۰	۲۰

ب

بَدَاءَ الْإِسْلَامِ غَرِيبًا
وَسَيَعُودُ غَرِيبًا

ج

جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ..

خ

خَيْرُ الْأُمُورِ أَدْوَمُهَا

ل

لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ
سَمِعَتْ وَلَا حَظَرَ

م

مَا أَنَا بِقَارِي
مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
دَخَلَ الْجَنَّةَ

۴۹۱	ہے وہ نیکی کرتا ہے	۴۴۳، ۴۴۲	روک سکتا	۴۲۱	تیرا نہیں
	بندہ نوافل کے ذریعہ اپنے		جو کھانا خود کھاؤ غلاموں		بالکل ممکن ہے کہ میں ایک
۴۹۳	رب کے حضور ترقی کرتا ہے	۴۴۶	کو کھلاؤ		شخص کو کوئی چیز دلوادوں
	کون ہے جو جنت میں اپنا		جو کسی کے ذریعہ سے ہدایت	۴۲۳	حالانکہ وہ اس کا حقدار نہ ہو
۴۹۳	گھر بنائے		پاتا ہے اس کے نیک اعمال		وہ شخص جو صلح کیلئے ابتداء
۴۹۳	دوسرا ہاتھ بھی دوزخ سے بچا		اس کے اعمال نامہ میں لکھے		کرتا ہے وہ جنت میں پانچ
	جمعہ میں ایک گھڑی ایسی آتی		جاتے ہیں جس کے ذریعہ اسے	۴۷۰	سوسال پہلے داخل ہو جاتا ہے
	ہے کہ اس میں جو دعا کی	۴۴۹	ہدایت ملتی ہے		اے انصار! مجھے تمہاری طرف
۵۰۱	جائے قبول ہوتی ہے		جو مہمان آئے تین دن	۴۷۹	سے یہ بات پہنچی ہے
	یہ میرے رب کا تازہ	۴۵۲	اس کی مہمانی کریں		اس ایک نادان کے قول کی
۵۰۵	انعام ہے	۴۵۳	ان بکریوں میں میرا حصہ رکھو		وجہ سے تم دنیا کی بادشاہت
	رمضان میں قرآن کی		رسول کریمؐ نے مومنوں کی	۴۸۶	سے محروم رہو گے
۵۰۶	تلاوت زیادہ کرنی چاہئے	۴۵۴	جماعت کو سانپ قرار دیا ہے		اے دوستو! تم سے پہلے کچھ
	تمہاری اس بات کو دیکھ کر		بلال کی آواز تو اللہ تعالیٰ کو		لوگ گذرے ہیں جن کو
	اللہ تعالیٰ بھی ہنسا اور میں بھی	۴۷۰	بھی پیاری ہے		آروں سے چیرا گیا اور آگ
۵۱۱	ہنستا ہوں		مدینہ میں کچھ لوگ ہیں جو	۴۱۹	میں جلایا گیا
	جو شخص غیبت، چغلی اور		تمہارے جیسا ثواب حاصل	۴۲۳	میرے پاس سواری نہیں ہے
	بدگوئی سے پرہیز نہیں کرتا	۴۷۱	کر رہے ہیں		ہر نماز کے بعد ۳۳، ۳۳ دفعہ
۵۲۲	اس کا روزہ نہیں		عیدیں ہمارے کھانے پینے		تسبیح و تحمید اور ۳۳ بار تکبیر
	رسول کریمؐ نے بیوی کو مرد	۴۷۵	کے دن ہیں	۴۲۲	کہہ لیا کرد
۵۲۷	کا آدھا دھڑ قرار دیا ہے		جو شخص ثواب کی نیت سے		جسے خدا تعالیٰ نیکی کرنے کی
			بیوی کے منہ میں لقمہ ڈالتا		توفیق دے اسے میں نہیں

الہامات حضرت مسیح موعودؑ

	اردو الہامات	عربی الہامات
پ	ا	ل
۲۲۶	اگر یہ جز رہی سب کچھ رہا ہے	لَا تُنْفِقِ لَكَ مِنَ الْمُخْزِيَاتِ ذِكْرًا
۲۷۳	ب	
۹	بادشاہ تیرے کپڑوں سے برکت ڈھونڈیں گے	
۲۷۳		
۶۶		

اسماء

	۳۹۹	جلال الدین مولوی	انصاری ڈاکٹر	۱-آ	
۱۷۶	۳۸۲'۲۸۰	آف کھریپڑ	اوڈوائر سر		
۴۳۳	۱۹۳	جلال الدین غس، مولانا	ایڈیسن	۶۵	آہتم
۳۹۴		جواہر لال نہرو پنڈت	ب	۴۹۹	آدم حضرت
	۲۱۸	چ	بچہ سقہ	۲۰۱'۲۰۰'۱۳'۷'۹	ابراہیم حضرت
۲۸۹'۲۸۰		چیمفورڈ لارڈ	بشیر احمد	۸۸'۳۳'۲۶'۲۲	ابوبکر حضرت
	۴۶۴'۴۳۲'۷۹'۳۹	ح	حضرت مرزا	۵۰۶'۴۵۱'۳۵۰'۷۵	ابوجہل
۴۳۲	۴۳۳	حاکم علی چوہدری	بشیر احمد حضرت شیخ ایڈووکیٹ	۴۱۸'۲۳'۲۲	ابوسفیان حضرت
۴۵۸	۴۷۰	حامد شاہ میر	بلال حضرت	۴۲۴	ابوموسیٰ اشعری حضرت
۳۲۶'۳۱۰	۲	حبیب اللہ خان امیر	بو علی سینا	۳۹۹	اجمل خان حکیم
۴۹۹		حسین حضرت امام	پ	۶۴	احمد جان حضرت صوفی
۲۲۱	۲۳۰	حفصہ حضرت	پیش	۴۶۱	احمد دین زرگر میاں
۴۱۸		حمزہ حضرت	ث	۳۵۲	احمد نور کابلی
۳۱	۶۵	حیرت مرزا	ثناء اللہ مولوی	۳۹۵'۲۸۰	اڈولن لارڈ
		خ	ج	۴۳۳	اسد اللہ خان چوہدری میر نثر
۲۷۱	۴۳۳	خالد بن ولید حضرت	جان محمد شیخ	۱۲۵	اسماعیل شہید حضرت مولانا
۴۳۳	۹۹	خدا بخش ملک	جعفر	۳۹۰'۲۸۷	افضل حق چوہدری
۵۲۱	۲۸۰	خدیجہ حضرت	جیفرے سر	۴۳۳	اکبر علی پیر
۴۱۷'۱۰۳	۱۲۱	خنساء حضرت	جماعت علی شاہ پیر	۲۳۰	الزبتہ
				۴۳۳	اللہ رحمہ مولوی
				۳۲۶'۳۱۰	امان اللہ خان امیر

۳۲۶	حضرت، مولوی	۲۰۱	شعیب حضرت	۱۸۵	ڈگلس پتھان
۳۳۳	عبدالرحمن ملک، قصوری	۱۸۲	شہاب الدین سروردی		
	عبدالرحمن سینہ،	۳۹۷	شیلے		
۳۹۷	حاجی اللہ رکھا		ص		
۳۳۲	عبدالرحمن مصری، شیخ	۲۰۰	صالح حضرت	۷۸	رحمت علی مولوی
۳۲۶	عبدالرحمن امیر		ط		رشیدہ بیگم
۱۹۱	عبدالرحیم قاضی			۳۶۳	(حرم حضرت مصلح موعود)
۳۳۳	عبدالرزاق شیخ، بیدستر		طاہر احمد حضرت مرزا	۱۷۷، ۸۵	روشن علی حافظ، حضرت
	عبدالرحیم درد	۳۶۳	(خلیفۃ المسیح الرابع)	۳۹۰	روم مولانا
۳۳۵، ۲۲۲	حضرت، مولانا	۲۰	طلحہ حضرت		ز
۷۹، ۷۸	عبدالرحیم نیر حضرت، مولوی		ظ	۲۰	زمیرہ حضرت
۲۵۱	عبدالستار مولوی	۳۹۰، ۳۶۷، ۲۹۰، ۱۳۸	ظفر علی مولوی		سن
۲۵۱	عبدالغفار خان، افغان		ع	۱۵۷	سکندر
۳۳۳، ۷	عبدالغفور صوفی	۳۱۷، ۳۱۶، ۲۳۲	عائشہ حضرت	۲۸۷	سکندر حیات خان، سردار
۱۸۲	عبدالقادر جیلانی حضرت، سید	۳۰۷، ۳۷۹، ۱۶۵	عباس حضرت		ش
۲۲۳	عبدالقدیر صوفی	۳۳۳	عبدالحق حضرت، مرزا	۳۶	شاہ ولی اللہ حضرت
	عبدالکریم سیالکوٹی	۳۳۳	عبدالحق ڈاکٹر (جانی گیت)	۳۱۶، ۳۱۵	شہلی
۳۷۰، ۲۵۲، ۱۵۵، ۱۵۳	حضرت، مولانا	۱۲۹	عبدالحکیم، ڈاکٹر	۳۰۰، ۳۹۹	شروہانند جی سوای
	عبداللطیف شہید	۳۳۳	عبدالحمید قاضی	۲۹۵، ۲۹۲، ۲۹۱	شریف احمد حضرت، مرزا
۳۷۰، ۳۲۶، ۳۱۰	حضرت صاحبزادہ	۳۵۱	عبدالرحمن بن عوف حضرت	۳۰۲، ۲۹۸، ۲۹۶	
۵۱۰	عبداللہ بن مسعود، حضرت		عبدالرحمن شہید		
۲۱۰	عبداللہ بن ابی بن سلول			۳۳۲، ۳۵۱، ۳۳۶	

۲۳۲	غلام محمد ملک	غ	۲۳۲	عبداللہ خان حضرت نواب
۳۶۳	غلام نبی گلکار	غلام احمد قادیانی حضرت مرزا	۲۵۱	عبداللہ خان افغان
	ف	سج موعود علیہ السلام		عبداللہ سنوری
۳۱	فتح محمد جالندھری	'۳۶'۳۵'۳۳'۳۲'۲۸'۲۲'۱۳	۲۲۳'۲۱۳	حضرت نسی
	فتح محمد چوہدری	'۹۰'۸۹'۷۲'۶۷'۶۲'۴۳'۳۸	۳۸۹'۳۹۷	عبداللہ سیٹھ
	فرزند علی خان	'۱۲۹'۱۲۷'۱۲۳'۱۲۱'۱۱۰'۱۰۱'۹۵'۹۳	۳۵۷	عبدالحمید
	حضرت مولوی	'۱۵۳'۱۳۷'۱۳۴'۱۳۳'۱۳۲'۱۳۱'۱۳۰	۱۶۵	عبدالطلب حضرت
		'۱۸۵'۱۸۱'۱۷۹'۱۷۸'۱۷۶'۱۷۱'۱۶۶'۱۵۹	۲۶۸'۳۳	عثمان حضرت
۲۵۱'۱۵	فرعون	'۲۲۶'۲۲۴'۲۲۲'۲۱۵'۲۱۳'۲۰۷	۲۹۰	عطاء اللہ مولوی
۳۶۳	فضل کریم ڈاکٹر	'۲۶۵'۲۶۰'۲۵۹'۲۵۱'۲۴۷'۲۳۳'۲۳۲	۳۹۰	عطاء اللہ شاہ بخاری
۹۹	فضیل	'۲۸۲'۲۸۰'۲۷۹'۲۷۶'۲۷۲'۲۶۷'۲۶۰	۳۳'۲۶'۲۰	علی حضرت
۲۳۰	فریڈرک	'۳۰۸'۳۰۳'۲۹۳'۲۸۸'۲۸۶'۲۸۳	۲۵۵'۱۳۵'۶۳	عمر حضرت
	ق	'۳۳۱'۳۲۹'۳۲۳'۳۱۶'۳۱۵'۳۱۱	'۸۸'۳۳'۲۲	
	قاسم علی میر	'۳۷۷'۳۶۸'۳۶۲'۳۵۸'۳۵۶'۳۵۲	۳۲۶'۳۲۳'۳۲۳	
۳۳۲	ک	'۳۸۲'۳۷۰'۳۶۵'۳۵۷'۳۴۸'۳۴۷		عمرالدین شملوی
	کرم دین	۵۳۲'۵۳۱'۵۲۶'۵۱۳'۵۱۱'۵۰۰'۴۹۸	۱۳۱	حضرت مولوی
۳۳۵	کمال الدین خواجہ	۱۷۷	۸۹	عمرو دین العاص حضرت
۳۵۷	گ	۳۳۳	'۹۵'۵۷'۹	عیسیٰ حضرت
	گاندھی	۱۷۷	'۲۷۹'۲۵۱'۲۴۱'۱۸۳'۱۳۷	
		۷۲	'۳۹۷'۳۵۸'۳۵۶'۳۱۱	
۳۰۰'۳۹۹'۳۲۲'۳۲۱			۵۳۳'۳۹۹'۳۵۷'۳۵۲	

۱۳۳'۷۱'۶۴'۳۵۸۳۲۲۹	'۴۴۲'۴۴۱'۴۲۶'۴۲۴'۴۲۳'۴۲۲'۴۲۱	۳	گل محمد مرزا
'۲۴۰'۲۳۹'۲۰۷'۲۰۶'۱۹۵	'۴۷۱'۴۷۰'۴۶۷'۴۵۵۸۴۵۲'۴۴۹		ل
'۲۸۸'۲۸۴'۲۶۵'۲۶۰'۲۵۹'۲۴۳	'۴۹۳'۴۹۱'۴۸۳'۴۸۲'۴۷۶'۴۷۵	۷	لیکھرام
'۳۳۷'۳۳۴'۳۳۳'۳۱۱'۳۰۱'۲۹۹	'۵۰۶'۵۰۳'۵۰۱'۵۰۰'۴۹۵		م
'۴۰۹'۳۶۴'۳۶۳'۳۶۲'۳۵۷'۳۵۶	'۵۲۲'۵۲۱'۵۱۳'۵۱۲'۵۰۹	۲۳۰	مارکس
۴۲۹'۴۲۸'۴۱۶'۴۱۶'۴۱۶'۴۱۶	۵۲۸'۵۲۷		
۳۹۵ محمود احمد شیخ	۳۵۷'۱۳۶ محمد اسلم حضرت قاضی	۴۲	مبارک احمد حضرت مرزا
	۱۹۸ محمد اسماعیل حضرت میر		محمد رسول اللہ ﷺ حضرت ۲'۳'۱۰
۳۵۳'۳۵۱ حضرت سید	۴۳۲ محمد اشرف مرزا		'۳۱'۳۰'۲۶'۲۳'۲۲'۲۰'۱۹'۱۳
۳۱۰ محمود طرزی	۳۱۵'۱۸۵'۱۸۴'۶۵ محمد حسین یالوی		'۷۵'۷۰'۶۷'۵۷'۵۰'۳۵۸۳۳
۵۳۳ محی الدین ابن عربی حضرت	۱۳۳ محمد حسین حکیم		'۹۷'۹۶'۹۴'۹۳'۸۹'۸۸'۸۵'۷۶
۳۹۰'۳۹۰ مظہر علی مولوی	۳۳۳ محمد سلیم مولوی		'۱۳'۹'۱۳'۸'۱۱'۷'۵'۱۱'۱۰'۷'۱۰'۷'۱۰
۴۱۸'۱۱۲ معاویہ حضرت امیر	محمد شریف		'۱۶۰'۱۵۸'۱۵۶'۱۳'۷'۱۳'۵'۱۳'۳
'۲۹۴'۲۷۵ معراج الدین مرزا	۴۳۳'۴۳۲ چوہدری ذکیل		'۱۸۲'۱۷۵'۱۷۰'۱۶۵'۱۶۴'۱۶۱
۳۰۳'۳۰۱'۳۰۰'۲۹۷	محمد ظفر اللہ خان		'۲۰۶'۲۰۵'۲۰۱'۲۰۰'۱۹۷'۱۸۳
معین الدین چشتی	حضرت چوہدری سُر ۳۶۳'۳۵۰'۳۴۰		'۴۱۸'۴۱۵'۴۱۳'۴۱۰'۴۰۹'۴۰۸
۱۸۲ حضرت خواجہ	۴۹۶'۴۶۴'۴۶۱'۴۵۷'۴۳۲		'۲۳۲'۲۲۸'۲۲۵'۲۲۳'۲۲۱
۳۱۶'۳۱۵ منصور	۷ محمد غوث		'۲۵۵'۲۵۱'۲۴۲'۲۳۷'۲۳۵
۱۶ منظور محمد حضرت بی	۱۵۴ محمد علی خان حضرت نواب		'۲۷۱'۲۶۸'۲۶۷'۲۵۹'۲۵۸'۲۵۶
۴	۳۹۹ محمد علی مولانا		'۳۵۸'۳۵۶'۳۴۳'۳۴۱'۳۳۵'۳۲۹
۲۸۰ مورسی	۴۵۷ محمد یوسف قاضی		'۳۸۰'۳۷۷'۳۷۳'۳۷۲'۳۷۱'۳۷۰
'۱۳'۷'۵۷'۵۶ موسیٰ حضرت	محمود احمد حضرت صلح مولود		'۴۱۸'۴۱۴'۴۰۸'۴۰۷'۳۹۸'۳۹۶

۳۸۳'۳۸۲		نعمت اللہ حضرت مولوی	۵۰۰'۲۷۹'۲۵۱'۲۵۰
۱۰۰'۹۹	ہارون الرشید	۳۲۶'۳۱۰ (شہید کابل)	۲۸۰ میکم ہیلی سر
۴۱۸	ہرقل	'۱۶۴ نور الدین حضرت مولوی	ن
۴۱۸	ہندہ	'۶۷'۵۹'۴۸'۳۶'۳۵'۳۲	۴۱۸'۴۱ نادر شاہ
۲۰۰	ہود حضرت	'۱۵۵'۱۵۳'۱۲۹'۱۲۵'۱۱۲'۶۸	۳۶۳'۲۲۲ ناصر احمد حضرت مرزا
	ی	'۲۲۶'۲۰۷'۱۷۹'۱۷۷'۱۷۶	۲۷۳ ناصر نواب حضرت میر
۵۳۲'۵۳۱	یار محمد مولوی	'۴۲۰'۳۰۸'۲۶۷'۲۵۴'۲۵۳	۴۰۲'۳۳۹'۳۳۸ نانک حضرت بادا
۴۹۹	یزید	۵۳۳'۴۷۷'۴۷۶'۴۶۶	۴۸۹'۴۸۸'۴۳۰'۱۵۸'۱۵۷ نیولین
۳۹۵	یعقوب علی حضرت شیخ عرفانی	و	۳۱ نذیر احمد دہلوی ڈپٹی
۴۰	یوسف حضرت	۴۳۳'۳۶۴'۳۱۰ ولی اللہ شاہ حضرت	نصر اللہ خان حضرت
۸۰	یوسف علی شیخ	۵	۴۹۶'۴۸۱ چوہدری
		'۳۸۰'۳۷۷ ہارڈنگ مسٹر	۱۶ نصرت جہاں بیگم حضرت
			۲۷۳ نظام الدین مرزا

مقامات

۳۶۵'۸۰'۷۹	جرمنی	۱۳۴	بغداد	۱-آ	
۳۳۳'۲۷۶	جهنگ	۳۶۵	بسمی		
	ج	۲۱۸'۱۵۳'۳۹	بنگال	۱۳۵	آئرلینڈ
	چ	۳۶۵'۳۱۰			اٹلی
۷	چھچھ	۳۶۵'۳۰۰'۳۹۸'۲۸۸	بہار		افریقہ
۳۳۳'۲۸۸	چین	۳۶۵'۳۹	بھینی	۲۰۴'۲۰۳'۲۰۲'۸۹'۷	افغانستان
	د	۳۶۸		۳۸۹'۳۱۰'۲۸۸'۲۱۸	
۳۹۸	دمشق	پ		۲۹۷'۲۹۰'۲۷۲'۱۹۵	امرتسر
۳۵۷'۳۹۹'۹۳	دہلی	۲۹۰'۲۴۷'۲۴۶	پشاور	۳۳۳'۳۸۱'۳۱۵'۲۹۸	
	ڈ	۱۳۸'۹۳'۲۸'۲۷'۶	پنجاب	۳۸۱'۳۸۰'۳۳۹	
۳۴۵'	ڈیرہ غازی خان	۲۹۲'۲۹۱'۲۸۷'۲۰۵'۱۸۶		۲۸۸'۱۳۵'۱۰۸'۸۰'۷۹	امریکہ
	ر	۳۰۰'۲۹۹'۲۹۸'۲۹۵'۲۹۴		۳۷۷'۳۶۵'۳۳۴'۳۹۸	
۳۶۵	رنگون	۳۰۹'۳۰۷'۳۰۶'۳۰۴'۳۰۳		۲۸	انبالہ
۳۳۳	روس	۳۴۵'۳۳۵'۳۲۳'۳۲۱'۳۱۸		۲۸۸'۲۸۲'۹۰	انگلستان (برطانیہ)
	س	۳۸۳'۳۵۵'۳۵۲'۳۵۰'۳۴۷		۳۲۳'۳۲۱'۳۲۰'۳۱۹'۳۱۰'۳۰۰	
		۳۳۷'۳۳۶'۳۱۳'۳۸۸		۳۸۶'۳۸۵'۳۶۳'۳۵۹'۳۴۱	
۲۰۳	ساؤتھ افریقہ	۵۰۷'۳۵۵'۳۴۸		۳۸۹'۳۶۵'۳۳۵'۳۱۳'۳۱۳'۳۹۸	
۳۵۳'۲۹۱	ستکوه (کوس)	ج		۲۸۸'۲۸۵'۲۱۸'۸۹	ایران
۳۶۰'۳۵۷	سرحد	۳۳۳'۲۸۸	جاپان	۸۹	ایشیا
۳۳۳'۲۷۶'۱۲۰	سرگودھا	۲۹۰'۲۸	جالندھر		
۳۵۰	سری گویند پورہ	۳۳۳'۲۸۸'۷۸	جاوا	ب	
				۳۸۱'۳۸۰'۳۶۷'۹۰'۶	یٹالہ

۳۶۱'۳۶۰'۳۵۰'۳۸۸'۳۸۷	ق	۳۹۷	سکندر آباد
۳۶۵	کلکتہ	۳۳۳'۳۸۸'۷۸	ساٹرا
۳۹۹	کوفہ	۱۲۵	سندھ
۱۷۶	کھریپٹ	۳۳۷'۳۳۶'۱۲۱'۳۸	سیالکوٹ
۳۰۳	کینڈا	۳۸۱'۳۵۸'۳۳۳	
	گ	۳۸۹	سیلون
۳۹۱	گجرات	ش	
۳۳۶'۱۹۸'۱۳۷'۶۸	گوجرانوالہ	۳۸۶	شام
۳۹۵'۳۹۳'۱۸۶'۶	گورداسپور	۳۹۳'۳۸۲'۲۰۵'۷۸'۱۷۷	شملہ
۳۰۳'۳۰۳'۳۹۹'۳۹۷		۱۲۰	شیخوپورہ
۳۳۹'۳۳۳'۳۵۱'۳۳۶		ط	
۳۸۹	گولڈ کوسٹ	۱۲۳	طائف
	ل	ع	
	لاہل پور	۳۸۸'۳۰۱'۹۳'۸۹	عرب
۳۰۳'۳۷۷'۳۵'۹	لاہور	۵۰۶'۳۵۱'۳۸۰	
۱۲۷'۸۶'۸۱'۶۸'۶۶'۳۵۳۳۳	کابل	ف	
۱۳۳'۳۱۳'۱۳۶'۱۳۳'۳۳۳'۳۳۳	کانپور	۳۱۰'۳۰۶'۸۰'۷۹	فرانس
۳۳۶'۱۷۸'۱۷۷'۱۳۳'۱۳۸'۱۳۷	کانگرہ	۳۸۹'۳۸۸'۳۶۵'۳۳۹	
۳۹۷'۳۹۵'۳۹۳'۳۹۰'۳۵۹'۳۵۱	کالی کٹ	۳۳۳	فلپائن
۳۹۸'۳۹۰'۳۷۷'۳۰۳'۳۰۳'۳۹۸	کرپلا	۳۰۱'۳۹۷'۱۷۶'۸۱	فیروز پور
۳۶۳'۳۳۵'۳۳۳'۳۳۳'۳۳۳'۳۳۳	کشمیر		

۵	۵۰۵'۵۰۳'۲۸۹'۲۸۲	۵۰۸'۲۸۱'۲۸۰
۱۸۲'۱۷۷'۹۰'۸۹'۸۷	۲۹۰	۲۹۰
۲۱۸'۲۱۷'۲۰۵۷۲۰۳'۱۹۳	۳۹۹'۳۹۸	م
۳۱۶'۳۰۸'۲۸۸'۲۷۲'۲۶۹	۳۳۳'۳۳۲	۳۸۹'۳۹۸
۳۳۸'۳۳۶'۳۳۶'۳۳۶'۳۳۶	۳۲	۱۳۲
۳۱۵'۳۹۳'۳۹۳'۳۸۷'۳۸۲	۲۷۶	۱۵۳
۳۳۸'۳۳۰'۳۳۰'۳۳۱'۳۲۷	ن	۳۶۵
۳۹۳'۳۸۹'۳۶۵'۳۵۹'۳۵۱	۳۸۹	۲۲۸'۲۱۰'۲۰۸'۱۰۳'۷۹
۳۳۹	۳۵۲	۳۵۸'۲۶۸'۲۶۷'۲۵۹'۲۵۸'۲۳۷
ی	۳۶۸	۳۹۸'۳۸۳'۳۷۱'۳۰۸'۳۰۷'۳۸۰
۲۱۸'۱۵۵'۱۵۳'۱۵۲'۷۹	۲۰۳	۳۸۶
۳۹۳'۳۰۹'۲۸۸'۲۳۰	۳۹	۳۸۹
۳۸۸'۳۲۰'۳۱۵'۳۱۳'۳۹۵	و	۲۹۲'۲۹۱
	۳۸۸	۳۸۰'۷۳'۷۸'۲۰۸'۱۶۳'۹۹
		۳۵۱'۳۵۰'۳۳۳'۳۱۶

ہندوستان

ہوشیار پور

یورپ

ملتان

مکانا

منگھری

مونگھیری

میانوالی

ن

نائجیریا

نکانہ صاحب

ننگل

نیوزی لینڈ

نیپال

و

واٹرلو

لدھیانہ

ماریش

مالابار

مالیرکوٹہ

مدراں

مدینہ

مراکو

مصر

معین الدین پور (گجرات)

مکہ

کتابیات

۱۲۵'۸۱'۸۰	زمیندار (اخبار)	پ	۱
۳۵۹'۳۵۷'۳۱۵'۲۸۳		پیغام صلح (اخبار)	۲۸۳
س		ت	احسان (اخبار)
۱۲۸'۱۲۷	شرمہ چشم آریہ	تشحید	۳۳۳'۲۹۲'۲۰۵'۱۰۰
ک		تفسیر رازی	۳۵۱'۲۰۱'۲۰۰
۳۱	کشف (تیسرا)	ج	بائبل
ل		جلالین	۳۵
۱۲۹	لیکچر لاہور	ز	بدر (اخبار)
			۲۰۵'۶۳
			۱۲۸'۶۵'۶۳
			برائین احمدیہ
			بیضاوی (تیسرا)
			۳۱